VÝUKA VYHLEDÁVÁNÍ INFORMACÍ V ELEKTRONICKÝCH MEDICÍNSKÝCH DATABÁZÍCH S PODPOROU LMS MOODLE

Helena Bouzková

Anotace

Relevance vyhledávání informačních zdrojů na zadané rešeršní dotazy závisí na informační gramotnosti jejich uživatelů a zároveň na zvyšování kompetencí při vyhledávání těchto zdrojů. Předmětem sdělení jsou výsledky a několikaleté zkušenosti pracovníků Národní lékařské knihovny NLK) s výukou pregraduálních studentů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy - Ústavu informačních studií a knihovnictví (FF UK ÚISK) a lékařských knihovníků a informačních pracovníků veřejných informačních služeb ve zdravotnictví metodou e-learningu v LMS Moodle. Zkušenosti ukazují, že forma elektronického vzdělávání kombinovaná s metodou Face 2 Face je vhodným nástrojem pro výuku pregraduálních studentů knihovnictví a vědeckých informací a lékařských knihovníků a informačních pracovníků v systému celoživotního vzdělávání.

Klíčová slova:

profesní vzdělávání, pregraduální vzdělávání, celoživotní vzdělávání, lékařský knihovník, informační pracovník, e-learning, zdravotnictví

1. Úvod

Povolání knihovníka a informačního pracovníka vyžaduje schopnost pružně reagovat na změny, které jsou spojené zejména s vývojem informačních a komunikačních technologií a nástrojů. U zdravotnických informačních profesionálů, kteří nejsou absolventy vysokých škol s lékařským či farmaceutickým vzděláním, je již od 70. let 20. století, kdy studium knihovnictví bylo více zaměřeno na základní orientaci úvodu do medicínského studia, diskutováno, zda by se neměli orientovat na studium dvouoborové. Příkladem je praxe rešeršních pracovníků (knihovníků-specialistů) lékařských knihoven, kdy se potvrzuje, že má-li být rešeršér úplným specialistou ve svém oboru, je jeho jednooborové knihovnické studium nedostatečné. Knihovník a informační pracovník se seznamuje s oborem lékařství v průběhu praxe. Tento proces je dlouhodobý. V souladu s Koncepcí celoživotního vzdělávání knihovníků, která je součástí Koncepce rozvoje knihoven České republiky na léta 2011-2015 [1] by měl knihovník-specialista působící v referenčních službách disponovat kompetencemi pro vyhledávání bibliografických a faktografických informací a jejich ověřování [2]. U lékařského knihovníka je nutná ještě specializační průprava např. ve znalostech základů medicíny založené na důkazech.

2. Vzdělávací činnost NLK

K odborným činnostem Národní lékařské knihovny patří i činnost vzdělávací. Tato zahrnuje:

- celoživotní vzdělávání lékařských knihovníků a informačních pracovníků, především těch, kteří působí v nemocnicích, léčebnách a ústavech, nebo

jiných typech zdravotnických zařízení a nemají odborné vzdělání nebo dostatečnou praxi
- vzdělávání pregraduálních studentů, kteří se na profesi knihovníka připravují na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy na Ústavu informačních studií a knihovnictví
- vzdělávání uživatelů lékařských informací

Všechny tři skupiny se vzdělávají klasickou formou Face 2 Face (semináře, školení, kurzy), elektronickou formou – e-learningem, popřípadě se obě formy kombinují. Všechny formy umožňují rozvoj odborných kompetencí a schopnost získávat, obnovovat a prohlubovat profesionální dovednosti.

2.1 Vzdělávání lékařských knihovníků

V období let 2010-2014 NLK realizovala e-learningové kurzy pro lékařské knihovníky v programu Ministerstva kultury ČR „Veřejné informační služby knihoven" (VISK) v podprogramu VISK 2 Mimoškolní vzdělávání knihovníků. Pěti kurzy v období let 2010-2014 prošlo 151 úspěšných absolventů. Kurzy probíhaly v programovém prostředí LMS–Moodle, provozovaném Univerzitou Karlovou v Praze.

Témata, která byla v kurzech obsažena, byla následující:

- systém knihoven ČR
- lékařská terminologie, tezaurus MeSH
- knihovnicko-informační služby zdravotnických knihoven a služby NLK
- informační zdroje, volný internet, databáze v NLK
- publikování, pravidla citování, podpora hodnocení vědy v knihovnách
- základy EBM (Evidence Based Medicine)

2.2 Vzdělávání pregraduálních studentů FF UK – ÚISK

Specializace zdravotnického knihovníka je od roku 2013 předmětem výběrových seminářů na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Doposud proběhly dva jednosemestrální semináře, které absolvovalo celkem 43 studentů. Forma výuky je kombinovaná, jedná se o výuku Face 2 Face a e-learningové kurzy v prostředí LMS Moodle (provozovatelem je Univerzita Karlova v Praze).

Témata, která byla v kurzech obsažena, byla následující:

- vědecká komunikace ve zdravotnictví, zdravotnictví, zdravotnické knihovny
- informační zdroje pro medicínu – Bibliographia Medica Čechoslovaca (BMČ), PubMed, Cochrne Database of Systematic Reviews, Dynamed, Embase, Cinahl
- vyhledávání v databázích
- výuka základů EBM

3. Výuka základů EBM v kurzech NLK

Medicína založená na důkazech (Evidence Based Medicine – EBM) hraje klíčovou roli v procesu přenosu výsledků klinického výzkumu do klinické praxe. EBM vyžaduje nové přístupy k výběru informačních pramenů, rešeršní činnosti i hodnocení jejích výsledků. Úspěch v aplikaci EBM je odvislý od informační gramotnosti uživatelů a ve zvýšení kompetencí při vyhledávání v databázích určených pro EBM u lékařských knihovníků.

Výukové metody jsou následující:
e-learning, samostudium, pre a posttesty, F2F

Obsah výuky:

- EBM – teoretický úvod, základní pojmy
- historické souvisosti a osobnosti
- 4 kroky EBM
- transformace klinické otázky do formátu PICO
- význam systematických přehledů pro EBM

Výsledky hodnocení testu, který byl součástí e-learningového kurzu pro lékařské knihovníky konaného v říjnu a listopadu roku 2012 v NLK, ukázaly nezbytnost získávání a prohlubování specializovaných kompetencí v oblasti EBM.

Test byl složen ze 3 otázek, maximum počtu dosažených bodů správných odpovědí ze všech otázek bylo 10 bodů. **Celkový počet odpovědí byl 16.**
Nejvyšší možná známka byla 3,33.
Nejlepší průměrné známky (3,19) bylo dosaženo u otázky č.2:
Jmenujte 4 základní kroky EBM.
Hodnoty lepší průměrná známka (2,86) bylo dosaženo u otázky č.1:
Přiřaďte klíčová slova ke správné kategorii.
Nejhorší průměrné známky (2,67) bylo dosaženou u otázky č.3:
Znalost hierarchie pyramidy důkazů EBM.

Nově koncipovaný kurz pro letní semestr školního roku 2014/2015 pro studenty ÚISK FF UK obsahuje tato témata:

- zdravotnictví, veřejné informační služby ve zdravotnictví, NLK
- typy epidemiologických studií, hierarchie informačních zdrojů podle EBM, Pyramida 5S/6S, nové typy informačních zdrojů
- přehled databází pro medicínu, Metoda PICO-klinická otázka, BMČ, PubMed
- další databáze pro EBM

Součástí kurzu je domácí příprava studentů k problematice pyramidy důkazů, praktické cvičení na poznávání typů studií a vyhledávání v databázích.

Kurz je pedagogicky zajištěn lékařskými knihovníky a informačními pracovníky a lékařkou a metody výuky jsou kombinované, e-learning a Face 2 Face. E-learning umožňuje snadnou aktualizaci a průběžné a variabilní hodnocení

výsledků učení na straně učitele a přiměřené užívání interaktivních nástrojů a samostatnost rozhodování na straně studentů. Metoda F2F umožňuje zároveň zohlednit individuální charakteristiku žáků, interakci a osobní prezentaci výsledků práce studentů.

4. Diskuse

Lékařská péče poskytovaná v souladu s nejnovějšími vědeckými poznatky vyžaduje mimo jiné přístup ke specializovaným informačním zdrojům a službám zaměřeným na podporu uplatňování principů EBM v klinické praxi [3]. Nové typy databází, které jsou k dispozici, vyžadují, aby si lékařský knihovník a informační pracovník rozšířil svoje znalosti v problematice EBM. Ke kvalitnímu poskytování služeb s přidanou hodnotou je nutná spolupráce s lékaři, sestrami, epidemiology, biostatistiky a dalšími pracovníky, kteří se snaží uplatnit EBM v každodenní praxi. Výsledky testů a úkolů prováděné v e-learningových kurzech relizovaných v NLK a zaměřených na problematiku vyhledávání v medicínských anabázích ukazují, že knihovníci mají o tuto problematiku zájem. Nové technologie a nové typy informačních zdrojů vyžadují soustavnou přípravu a kontinuální vzdělávání.

5. Závěr

Zkušenosti NLK ukazují, že forma elektronického vzdělávání kombinovaná s metodou Face 2 Face je vhodným nástrojem pro výuku pregraduálních studentů knihovnictví a vědeckých informací a lékařských knihovníků a informačních pracovníků v jejich celoživotním vzdělávání. Témata vzdělávání se zaměřují především na vyhledávání informací v elektronických medicínských databázích. Pozornost je zaměřena i na informační zdroje určené pro vyhledávání informací pro medicínu založenou na důkazech a na znalosti potřebné pro vyhledávání v těchto zdrojích.

Literatura

[1.] Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011-2015. [cit. 2015-02-28]: Dostupný na http://www.ukr.knihovna.cz/koncepce-rozvoje-knihoven-cr-na-leta-2011-2015-/

[2.] Národní soustava kvalifikací. [cit. 2015-02-28]: Dostupný na: http://www.narodnikvalifikace.cz/kvalifikace-1242-Referencni_knihovnik/revize-8, 78/hodnotici-standard/cast-5.

[3.] PAPÍKOVÁ, Vendula – PAPÍK, Richard. Spektrum informačních zdrojů pro podporu evidence-based medicine. In: Praha: Dům techniky ČSVTS, 1989-. 2008, s. 117-123. ISSN: 1803-8115.

Kontakt:

PhDr. Helena Bouzková
Ústav informačních studií a knihovnictví
Filozofické fakulty Univerzity Karlovy
U Kříže 8
158 00 Praha 5 – Jinonice
e-mail: *helenabouzkova@centrum.cz*